

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
& ΤΡΟΦΙΜΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΗΣ

ΝΕΑΣ ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

(Κ.Α.Π)

Αύγουστος 2007

Όπως είναι γνωστό, προκειμένου να αξιολογηθεί η επίδραση της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (Κ.Α.Π) και τα γενικότερα νέα δεδομένα στον αγροτικό τομέα, με απόφαση της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων καταρτίστηκαν 13 περιφερειακές μελέτες, μία για κάθε διοικητική περιφέρεια της χώρας από αναδόχους σύνταξης που επελέγησαν μετά από διενέργεια Διεθνών Δημόσιων Διαγωνισμών.

Κάθε ανάδοχος έπρεπε αφενός να καταγράψει την υφιστάμενη κατάσταση σε όλους τους νομούς της κάθε περιφέρειας και αφετέρου να ολοκληρώσει τη διαβούλευση με τους συλλογικούς φορείς (αυτοδιοικητικούς, συνεταιριστικές οργανώσεις, επιμελητήρια, κ.λπ.) και να ενσωματώσει τις θετικές προτάσεις, παρατηρήσεις, επισημάνσεις τους, αξιοποιώντας παράλληλα τα δεδομένα της περιοχής, της επιστημονικής έρευνας καθώς και τις οδηγίες των αρμόδιων Διευθύνσεων του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων στο τελικό παραδοτέο κείμενο της μελέτης.

Παρακάτω παραθέτουμε για ενημέρωση κάθε ενδιαφερομένου τις κυριότερες από τις προτεινόμενες στη μελέτη προτάσεις και αναγκαίες παρεμβάσεις για τον πρωτογενή, δευτερογενή και τριτογενή τομέα καθώς και την επίδραση τους στο φυσικό και πολιτισμικό περιβάλλον.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

Η προτεινόμενη στρατηγική αναδιάρθρωσης θα πρέπει να ανταποκρίνεται στα κάτωθι κριτήρια :

- στην αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των προτεινόμενων περιοχών αναδιάρθρωσης
- στην άρση των προβλημάτων και αδυναμιών των προτεινόμενων περιοχών αναδιάρθρωσης.
- στις διαμορφούμενες προοπτικές αναφορικά με την προσφορά και ζήτηση αγροτικών προϊόντων τόσο στο Εσωτερικό της Ε.Ε όσο και Διεθνώς
- στην αειφόρο χρήση των φυσικών πόρων
- στην προώθηση της τοπικής και κατ' επέκταση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας.
- στην εξασφάλιση ευνοϊκών συνθηκών προώθησης της καινοτομίας
- στη διάχυση της έννοιας της ποιότητας
- στη διατήρηση του κοινωνικού ιστού και της πολιτιστικής κληρονομιάς
- στην προώθηση παρεμβάσεων προσανατολισμένων στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας
- στην προώθηση της έννοιας της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών
- στην πολυλειτουργικότητα του αγροτικού χώρου
- στο συγκερασμό ανταγωνιστικότητας και περιβαλλοντικής προστασίας
- στη μεγιστοποίηση του Εθνικού στόχου της σταδιακής απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα
- στην προσέλκυση επενδυτικών δραστηριοτήτων
- στην προώθηση των δικτυώσεων και της εξωστρέφειας της τοπικής οικονομίας και κοινωνίας

Βασικό στόχο αποτελεί:

«Η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του πρωτογενή τομέα, μέσω καινοτόμων μεθόδων παραγωγής και διαφοροποιημένων δραστηριοτήτων υπό το πρίσμα βιώσιμων διαχειριστικών πρακτικών».

Ειδικότερα οι στρατηγικοί στόχοι είναι:

- Η αναδιάρθρωση και ο εκσυγχρονισμός των εκμεταλλεύσεων για την παραγωγή πιστοποιημένων ποιοτικών προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας
- Η υιοθέτηση αμοιβαία ωφελούμενων περιβαλλοντικών – οικονομικών μεθόδων παραγωγής στην κατεύθυνση διατήρησης του φυσικού περιβάλλοντος και της συνολικής ελκυστικότητας του αγροτικού χώρου.
- Η διεύρυνση της οικονομικής δραστηριότητας για την ανάπτυξη ενός βιώσιμου κοινωνικού ιστού, ώστε να δοθεί προοπτική στην αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών.

Παρεμβάσεις στον Πρωτογενή Τομέα

Φυτική παραγωγή

1. Δενδροκομικά φυτά

Οι καλλιέργειες που έχουν μεγάλο οικονομικό ενδιαφέρον στην περιοχή είναι τα μήλα και τα ροδάκινα.

- Για ορισμένες ποικιλίες μήλων, ροδάκινων και νεκταρινιών προτείνεται αντικατάσταση παλαιών φυτειών από νέες.
- Η καλλιέργεια της καστανιάς προτείνεται σαν εναλλακτική για αποδεδειγμένες από την καλλιέργεια εκτάσεις ή σε εκτάσεις όπου σταματά η γεωργική δραστηριότητα καθότι σαν αυτοφυές δασικό είδος είναι διαδεδομένο σε πολλές ορεινές περιοχές της Περιφέρειας όπως (περιοχές Βοΐου – Γράμμου, Μουρικίου, Καστανιάς) της περιφέρειας.
- Προοπτικές ανάπτυξης (λόγω μικροκλίματος) στις περιοχές των Δήμων Τσοτυλίου και Σερβίων παρουσιάζουν τα δαμάσκηνα για ξήρανση.

2. Όσπρια

- Πιστοποίηση γενετικού υλικού
- Ολοκληρωμένη διαχείριση στην παραγωγή και έλεγχος των παραγόμενων ποσοτήτων
- Συνεργασία των παραγωγών και τυποποίηση του προϊόντος
- Βιολογική καλλιέργεια φασολιών ειδικά στη ζώνη των Πρεσπών λόγω του ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος της περιοχής.

- Υποχρεωτική αμειψισπορά, στα πλαίσια εφαρμογής των κανόνων ορθής γεωργικής πρακτικής, μεγάλες εκτάσεις δημητριακών το (20%) κάθε χρόνο θα πρέπει να καλλιεργούνται με όσπρια και γενικότερα ψυχανθή τα οποία θα μπορούν να έχουν και άλλη κατεύθυνση όπως είναι η παραγωγή ζωοτροφών.

3. Κηπευτικά

- Ίδρυση θερμοκηπιακών μονάδων με την αξιοποίηση της απορριπτόμενης από τη ΔΕΗ θερμικής ενέργειας.
- Συνεργασία των παραγωγών με τη μορφή «ομάδων παραγωγών» ή συνεταιρισμό.
- Προώθηση όψιμων καλλιεργειών διότι είναι ανταγωνιστικές εκτός εποχής, όταν στις νότιες περιοχές της Ελλάδας σταματά η καλλιέργεια τους.
- Απαιτείται ενίσχυση της συνεταιριστικής δράσης σ' αυτόν τον τομέα για τους εξής λόγους:
  - ✓ Μείωση του κόστους πρωτογενούς παραγωγής
  - ✓ Τεχνική στήριξη των παραγωγών
  - ✓ Εφαρμογή προτύπων ποιότητας (βιολογικά, ολοκληρωμένη παραγωγή)
  - ✓ Συμμετοχή του παραγωγού στην προστιθέμενη αξία.

4. Λειμώνες και σανοδοτικά φυτά

- Αξιοποίηση μηδικής σε χλωρή μορφή ελαχιστοποιείται διότι ελαχιστοποιείται ο βαθμός εξάρτησης της παραγωγής από τις καιρικές συνθήκες κι επιπλέον η βιομηχανοποίηση της έχει σαν αποτέλεσμα την παραγωγή και άλλων προϊόντων που θα αποτελούν τη βάση διατροφής για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας.

5. Τεύτλα

- Οι αποδεδειγμένες από την τευτλοκαλλιέργεια εκτάσεις οι οποίες είναι αρδευόμενες προτείνεται να αξιοποιηθούν για την παραγωγή ζωοτροφών και υπαίθριων λαχανικών όπως πατάτα, κρεμμύδια κ.λπ.

6. Καπνός

- Μετατροπή των Ομάδων Παραγωγών σε ισχυρούς πρωτοβάθμιους συνεταιρισμούς σε επίπεδο νομού.
- Προώθηση της συμβολαιακής γεωργίας καθότι αποτελεί το κυρίαρχο μοντέλο σχέσεων πρωτογενούς παραγωγής και εμπορίας μεταποίησης.

- Περιορισμός του κόστους παραγωγής με προώθηση νέων ποικιλιών, πιστοποιημένου σπόρου, ομαδική προμήθεια λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, επιμόρφωση των παραγωγών, τεχνική στήριξη των παραγωγών.
- Συνέχιση της καλλιέργειας του καπνού στην περιοχή, έστω και σε μικρότερη έκταση γιατί αποτελεί την σημαντικότερη πηγή απασχόλησης και εισοδήματος στις μειονεκτικές περιοχές. Εξ άλλου η παγκόσμια αγορά αλλά και οι τοπικές επιχειρήσεις ζητούν πρώτες ύλες αφού η κατανάλωση καπνού παρά τα απαγορευτικά μέτρα δεν μειώνεται αισθητά.
- Οι αποδεδειγμένες από την καπνοκαλλιέργεια εκτάσεις προτείνεται να αξιοποιηθούν για την καλλιέργεια, αρωματικών φυτών και ζωοτροφών.

7. Σιτηρά

- Η εκμετάλλευση των εκτάσεων με σιτηρά που θα παραμείνουν, καθότι δεν θα μπορέσουν να αντικατασταθούν όλες, θα γίνεται από μεγαλύτερες αγροτικές εκμεταλλεύσεις για μείωση του λειτουργικού κόστους ή θα περάσουν στην αγρανάπαυση.
- Στις αποδεδειγμένες από την καλλιέργεια εκτάσεις σκληρού σίτου ή σε εκτάσεις όπου σταματά η γεωργική δραστηριότητα, σαν εναλλακτική καλλιέργεια προτείνεται αυτή της καστανιάς.
- Προώθηση της καλλιέργειας κριθαριού γιατί αποτελεί μια από τις βασικές ζωοτροφές, είτε αυτούσια, είτε με την μορφή μιγμάτων και η επέκταση της με δεδομένη τη μείωση των εκτάσεων που καλλιεργούνται με σκληρό σιτάρι είναι και εφικτή και επιθυμητή.
- Προώθηση των καλλιεργειών σίκαλης και βρώμης καθότι αποτελούν παραδοσιακές ζωοτροφές στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.
- Υποχρεωτική αμειψισπορά, στα πλαίσια εφαρμογής των κανόνων ορθής γεωργικής πρακτικής.
- Προώθηση της καλλιέργειας του αραβοσίτου διότι συμβάλλει καθοριστικά στην ανάπτυξη της κτηνοτροφίας αποτελώντας βάση του σιτηρεσίου των ζώων.
- Αξιοποίηση της χλωρής μορφής του αραβοσίτου ως ενσίρωμα.
- Επέκταση και αντικατάσταση των αποδεδειγμένων από άλλες καλλιέργειες (π.χ. τεύτλα, καπνός), εκτάσεις, οι οποίες είναι αρδευόμενες εφόσον μπορεί να ανταγωνισθεί στην τιμή την παραγωγή των γειτονικών βαλκανικών χωρών.

8. Αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά

- Επέκταση των καλλιεργούμενων εκτάσεων καθότι πολλές εκτάσεις θα αποδεδμευτούν από το σκληρό σιτάρι και τον καπνό.
- Προώθηση της συμβολαιακής γεωργίας καθότι αποτελεί το κυρίαρχο μοντέλο σχέσεων πρωτογενούς παραγωγής και εμπορίας μεταποίησης.
- Η επιλογή των φυτικών ειδών σε συνάρτηση με τον τρόπο εγκατάστασης των καλλιεργειών βασίζεται σε προϋποθέσεις όπως:
  - ✓ Η ενίσχυση ορεινών περιοχών
  - ✓ Η δημιουργία εναλλακτικών καλλιεργειών
  - ✓ Η συγκράτηση πληθυσμού
  - ✓ Η συνάφεια κλώνου είδους με τόπο
  - ✓ Το ενδιαφέρον αξιόπιστων παραγωγών
  - ✓ Η υποστήριξη της τοπικής κοινωνίας.

9. Ενεργειακά φυτά

- Αξιοποίηση αποδεδμευμένων εκτάσεων από τη μείωση ή ακόμη και εγκατάλειψη παραδοσιακών καλλιεργειών όπως τα ζαχαρότευτλα, ο καπνός, τα σιτηρά κ.λπ. καθότι μπορεί να αντισταθμίσει την απώλεια του γεωργικού εισοδήματος.

10. Τρούφα

- Μπορεί να αξιοποιηθεί σε ορεινές και ημιορεινές περιοχές.
- Μπορεί να υποκαταστήσει ένα μέρος του γεωργικού εισοδήματος των παραγωγών.

Βιολογική γεωργία

- Τα κυριότερα γεωργικά προϊόντα που παράγονται βιολογικά είναι ο Κρόκος, τα οπωροκηπευτικά, τα σταφύλια και οι ζωοτροφές.
- Υπάρχουν θετικές προοπτικές για την βιολογική παραγωγή πατάτας και κυρίως πατατόσπορου στις ορεινές περιοχές της περιφέρειας.

Δασογεωργικά συστήματα χρήσης γης

- Αγροτικές εκμεταλλεύσεις που θα συνδυάζουν την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων με την προστασία του περιβάλλοντος.

- Συστήματα καλλιέργειας της γης που θα είναι οικονομικά βιώσιμα, αλλά και φιλικά με το περιβάλλον.

Ζωική παραγωγή

1. Παρεμβάσεις στην Αιγοπροβατοτροφία

- Αναδιάρθρωση σε μεγαλύτερες και οικονομικότερες μονάδες.
- Αιγοπροβατοτροφία ημιεντοσταυλισμένης μορφής με ζώα κυρίως ημιβελτιωμένα εγχώριων φυλών.

2. Παρεμβάσεις στη Βοοτροφία

- Βοοτροφία μεικτής κατεύθυνσης (γάλα και κρέας) σε επίπεδο κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, ως κλάδος που μπορεί να ανταγωνιστεί τη φυτική παραγωγή έτσι ώστε τα προϊόντα της να έχουν «κανονική διέξοδο» στην αγορά.

3. Παρεμβάσεις στη Γουνοφόρα ζώα

- Αντιμέτωπιση προβλήματος χωροθέτησης ζωνών για εγκατάσταση μονάδων και της διαχείρισης των υπολειμμάτων μετά τη θανάτωση των ζώων.

Βιολογική κτηνοτροφία

- Θετικές προοπτικές ανάπτυξης της βιολογικής κτηνοτροφίας ιδιαίτερα για τις ορεινές περιοχές της περιφέρειας.
- Δημιουργία προϋποθέσεων ώστε να είναι εύκολη η εύρεση βιολογικών ζωοτροφών

4. Συμπεράσματα παρεμβάσεων του πρωτογενή τομέα

- Οι προωθούμενες αλλαγές στην Κοινή Αγροτική Πολιτική θα επηρεάσουν αρνητικά τον αγροτικό τομέα της οικονομίας σε όλη την έκταση της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας.
- Τις αρνητικές συνέπειες θα υποστεί άμεσα ο κλάδος της φυτικής παραγωγής και ειδικότερα οι ετήσιες αροτραίες καλλιέργειες. Το κόστος θα αφορά μείωση εισοδήματος, μείωση της απασχόλησης και απαξίωση του επενδυμένου κεφαλαίου σε συγκεκριμένο εξοπλισμό παραγωγής, για κάθε καλλιέργεια.
- Για τον κλάδο της ζωικής παραγωγής, θα υπάρξουν δυσμενείς συνέπειες από τον ανταγωνισμό γειτονικών χώρων κυρίως στη βοοτροφία.

- Η καλλιέργειες που αντιμετωπίζουν άμεσο πρόβλημα είναι τα ζαχαρότευτλα και ο καπνός. Οι επιπτώσεις από την συρρίκνωση της καλλιέργειας θα αφορούν κυρίως το εισόδημα και σε μικρό βαθμό την απασχόληση, για την καλλιέργεια των ζαχαρότευτλων αφού η καλλιέργεια είναι εντάσεως κεφαλαίου ενώ του καπνού εντάσεως εργασίας
- Από τις άλλες ετήσιες καλλιέργειες πρόβλημα θα αντιμετωπίσει το σκληρό σιτάρι. Λόγω της πλήρους εκμηχάνισης της καλλιέργειας αλλά και λόγω του ότι υπάρχει η δυνατότητα καλλιέργειας στις ίδιες εκτάσεις μαλακού σιταριού και κριθαριού το κόστος περιορίζεται στην απώλεια εισοδήματος από την μείωση της επιδότησης.
- Οι δενδρώδεις καλλιέργειες και τα αμπέλια μπορούν να διατηρήσουν και να βελτιώσουν τη συμμετοχή τους στην αγροτική οικονομία.
- Από τις άλλες προωθούμενες και νέες καλλιέργειες και πρακτικές αισιόδοξες προοπτικές υπάρχουν κυρίως για τα προϊόντα που παράγονται με βιολογικές μεθόδους καλλιέργειας.
- Θετικές προοπτικές υπάρχουν για την κτηνοτροφία της περιφέρειας για τα αιγοπρόβατα, αλλά και για τα γουνοφόρα ζώα.

Παρεμβάσεις στο Δευτερογενή Τομέα

Γενικές Παρεμβάσεις

- Ενίσχυση και στήριξη των επενδύσεων που θα συμβάλλουν:
  - ✓ Στον προσανατολισμό της παραγωγής σε συνάρτηση με τις προβλεπόμενες τάσεις των αγορών
  - ✓ Στην εφαρμογή νέων τεχνολογιών
  - ✓ Στην προώθηση καινοτόμων επενδύσεων
  - ✓ Στην βελτίωση της παρουσίασης των προϊόντων και γενικά στη βελτίωση και παρακολούθηση της ποιότητας
  - ✓ Στην προστασία του περιβάλλοντος

Οι επενδύσεις σε όλους τους τομείς θα πρέπει να αφορούν :

- ✓ Ίδρυση νέων μονάδων σε περιοχές που υπάρχει πρωτογενής παραγωγή και ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες περιοχές.
- ✓ Επέκταση και εκσυγχρονισμό των υφιστάμενων μονάδων, αξιοποιώντας την εμπειρία αυτών στην αγορά

Οι παρεμβάσεις ανά τομέα είναι οι ακόλουθες:

1. Τομέας γάλακτος

- Εκσυγχρονισμός ή επέκταση 15 τουλάχιστον μικρών μονάδων επεξεργασίας αιγοπρόβειου γάλακτος.
- Ίδρυση δέκα 10 μικρών μονάδων ετήσιας δυναμικότητας 500 τόνων.
- Ενίσχυση clusters τυροκομείων και επέκτασή σε επίπεδο Δυτ. Μακεδονίας.
- Ίδρυση 2 μονάδων επεξεργασίας για αγελαδινό γάλα.

2. Τομέας Κρέατος

- Εκσυγχρονισμός 3 σφαγείων.
- Ίδρυση 5-6 μικρών σφαγείων (σφαγεία για βιολογικά εκτρεφόμενα είδη)
- Ίδρυση 4 τυποποιητικών μονάδων κρέατος.
- Εξασφάλιση σφαγιοτεχνικής υποδομής, για βιολογικά εκτρεφόμενα ζώα, είτε με την ίδρυση νέων σφαγείων, είτε με την προσθήκη γραμμής σε υπάρχοντα.

3. Τομέας Οίνου

- Ίδρυση 3 νέων μονάδων για παραγωγή οίνων από βιολογική πρώτη ύλη.
- Ίδρυση μονάδας ξυδιού (Αμύνταιο).
- Προβολή και στήριξη τοπικών ποικιλιών (μοσχόμαυρο, ξινόμαυρο, ροδίτης κ.α.).
- Ίδρυση μικρών οινοποιείων τοπικής εμβέλειας που θα αξιοποιούν την συμβατική τοπική παραγωγή και την παραγωγή από βιολογικές καλλιέργειες, στις ορεινές και μειονεκτικές ζώνες, τουριστικής ανάπτυξης. Επομένως συνδέεται με την τουριστική κίνηση της περιφέρειας, αφού τα τοπικά κρασιά αποτελούν μέρος της τοπικής γευσιγνωσίας την οποία κάθε περιοχή προσπαθεί να αναδείξει και να αξιοποιήσει.
- Εκσυγχρονισμός μονάδων τυποποίησης – εμφιάλωσης οίνου καθώς και για ιδρύσεις αυτών για οίνο από βιολογική καλλιέργεια.

4. Τομέας Κηπευτικών

- Μία μονάδα παραγωγής φυσικών χυμών.
- Μία μονάδα παραγωγής κατεψυγμένων κηπευτικών.
- Τέσσερις υφιστάμενες μονάδες, επέκταση – εκσυγχρονισμός.

- Ίδρυση μονάδων διαλογής και συντήρησης πατάτας.

5. Τομέας Αρωματικών φυτών

- Ίδρυση μίας μονάδας για ενίσχυση του συνεταιρισμού κροκοπαραγωγών (νέα προϊόντα).
- Ίδρυση μίας μονάδας παραγωγής πολλαπλασιαστικού υλικού με συγκεκριμένη κατεύθυνση την ταυτοποίηση και τυποποίηση των καλλιεργούμενων ειδών και ποικιλιών, έτσι ώστε να παραχθούν επώνυμα τοπικά προϊόντα.

6. Τομέας Ζωοτροφών:

- Ίδρυση νέων αποθηκευτικών χώρων και εγκαταστάσεων εμπορίας
- Επέκταση υπάρχοντων αποθηκευτικών χώρων
- Ίδρυση μονάδων αξιοποίησης ειδικών κατηγοριών νομοετικών πόρων όπως ενσιρώματα και συμπληρωματικές ζωοτροφές.

Παρεμβάσεις στον Τριτογενή Τομέα

- Κατάλληλη χωροθέτηση υποδομών δημόσιας διοίκησης (αποκέντρωση μεγαλύτερου μέρους των υπηρεσιών κατάλληλα στελεχωμένων ώστε να καλύπτεται χωροταξικά όλη η Περιφέρεια και να μην δημιουργούνται επικαλύψεις), ευέλικτη διοικητική οργάνωση (π.χ. μείωση «γραφειοκρατίας») και χρήση προϊόντων πληροφορικής και επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.).
- Στελέχωση κυρίως της Δ/σης Αγροτικής Ανάπτυξης της Περιφέρειας, πληρότητα της σε εξοπλισμό και λειτουργία της ως κέντρο του ηλεκτρονικού κυβερνοχώρου της Δυτ. Μακεδονίας.
- Επαναλειτουργία του συστήματος των «γεωργικών εφαρμογών» με στόχο να εμπλακούν σ' αυτό, τόσο οι μηχανισμοί του κράτους, όσο και οι ιδιωτικοί φορείς (γεωργικοί σύμβουλοι).
- Οργανωτική συγκρότηση υπηρεσίας η οποία θα πρέπει να διαθέτει, όλα εκείνα τα τμήματα και τους τομείς που είναι απαραίτητοι για την πλήρη αυτοτέλεια στη λειτουργία της καθώς επίσης και την εποπτεία και συντονισμό όλων των άλλων φορέων που συμμετέχουν με στην αγροτική ανάπτυξη.
- Όλοι ανεξαιρέτως οι φορείς θα εκπονούν επιχειρησιακά σχέδια μακροχρόνια και ετήσια, τα οποία θα κοινοποιούνται και θα είναι διαθέσιμα, για οποιονδήποτε φορέα.

- Βελτίωση τομέα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, ο οποίος κρίνεται ότι είναι σε πολύ χαμηλά επίπεδα λόγω των απομακρυσμένων κέντρων έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, της ανεπάρκειας τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (μόνο ΤΕΙ Φλώρινας) και αδρανοποίησης του επιστημονικού δυναμικού λόγω διασποράς τους σε πολλούς φορείς και υπηρεσίες.

Παρεμβάσεις στους Τομείς της Εκπαίδευσης, Κατάρτισης Ανθρώπινου Δυναμικού και της ενίσχυσης της επιχειρηματικότητας σε συσχέτιση με τις προτεινόμενες αναδιρθρώσεις στον πρωτογενή τομέα

- Ανάγκη υλοποίησης κατάλληλων προγραμμάτων κατάρτισης και ενημερωτικών συναντήσεων που θα απευθύνονται στον αγροτικό πληθυσμό (αγρότες και μη αγρότες) που θα συμβάλουν:
  - ✓ στην ενημέρωση του αγροτικού πληθυσμού για τις νέες τάσεις που διαμορφώνονται όσον αφορά την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου (βιολογική γεωργία, προστασία περιβάλλοντος κλπ.)
  - ✓ στην αναβάθμιση των γνώσεων και δεξιοτήτων των ωφελουμένων, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις ανάγκες απασχόλησης που προκύπτουν (τοπικής ανάπτυξης και εταιρικής σχέσης, προώθηση και διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων, παραγωγή ανταγωνιστικών προϊόντων σε ποιότητα και τιμές κλπ.).

Εξειδίκευση παρεμβάσεων στο φυσικό περιβάλλον σε συσχέτιση με τις προτεινόμενες αναδιρθρώσεις στον πρωτογενή τομέα

- Προστασία του εδάφους
  - ✓ Ενίσχυση της αντιδιαβρωτικής προστασίας κυρίως μέσω της διατήρησης της οικολογικής σταθερότητας των δασών και ιδίως της προώθησης της δάσωσης και της συντήρησης αναβαθμιδών σε επικλινείς γεωργικές εκτάσεις, της ενίσχυσης της αντιπυρικής προστασίας για το σταμάτημα των φερτών υλικών και της προώθησης της φυτοκάλυψης τους χειμερινούς μήνες
  - ✓ Εκτατικοποίηση της παραγωγής κυρίως μέσω της προώθησης συστημάτων χαμηλής βόσκησης και της προώθησης πρακτικών αγρανάπαυσης – αμειψισποράς.

- ✓ Προώθηση καλλιεργειών χαμηλών ενεργειακών εισροών, όπως π.χ. βιολογική γεωργία.
  - ✓ Στήριξη για τη συνέχιση της άσκησης της γεωργικής δραστηριότητας στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές.
- Προστασία των νερών
- * Βελτίωση του υδατικού ισοζυγίου μέσω δράσεων που θα αποσκοπούν:
    - ✖ Στη μείωση της ζήτησης και ιδίως της «σπατάλης», όπως:
      - ✓ εκσυγχρονισμός των αρδευτικών δικτύων
      - ✓ μετάβαση σε βελτιωμένες τεχνικές άρδευσης, συμπεριλαμβανομένης της αντικατάστασης συστημάτων με άλλα που συμβάλλουν στην οικονομία του νερού και στην προστασία από τη διάβρωση
      - ✓ στήριξη της καλλιέργειας ξηρικών ή λιγότερο υδρόφιλων καλλιεργειών
    - ✖ Στον εμπλουτισμό του υπόγειου υδροφορέα, όπως κατασκευή μικρών έργων ορεινής και πεδινής υδρονομίας.
  - * Στην απορρύπανση στις περιοχές που εμφανίζουν τα προβλήματα και προστασία από την περαιτέρω ρύπανση μέσω της στήριξης μεθόδων μείωσης των νιτρικών και της ορθολογικής διαχείρισης των γεωργοκτηνοτροφικών αποβλήτων.
Ειδικότερα:
    - ✓ Απονιτροποίηση με παρεμβάσεις γεωργο-περιβαλλοντικών μέτρων.
    - ✓ Αναστροφή της υφαλμύρωσης του υπογείου υδροφορέα με παύση γεωτρήσεων και με παρεμβάσεις (μικροφράγματα σε περιοχές ορεινής υδρονομίας ή / και εμπλουτισμός).
    - ✓ Προστασία από ρύπανση από κτηνοτροφικά απόβλητα: Παρεμβάσεις γενικά θα γίνουν με επενδύσεις στις γεωργικές εκμεταλλεύσεις, που εκτρέφουν ζώα, καθώς και με μετεγκαταστάσεις κτηνοτροφικών μονάδων με μεθοδολογίες διαχείρισης αποβλήτων (αναερόβια αποθήκευση και ζύμωση κ.λ.π.), κυρίως σε περιοχές συγκέντρωσης μονάδων μέσου και μεγάλου μεγέθους

- ✓ Αντιμετώπιση του φαινομένου ευτροφισμού σε περιοχές λιμνών, υγροτόπων, παραλίων, λόγω της επιφανειακής συγκέντρωσης νιτρικών και φωσφορικών, από τη ρύπανση που προέρχεται από γεωργικά απόβλητα, όπως αναφέρεται στο πρώτο σημείο
- Διατήρηση της βιοποικιλότητας μέσω:
  - ✓ Της διατήρησης του τοπίου που διαμόρφωσε η γεωργική δραστηριότητα, όπως π.χ. αναβαθμίδες, φυτοφράκτες, παραδοσιακοί δενδρώνες κ.λ.π.
  - ✓ Της διατήρησης της οικολογικής σταθερότητας των δασών και ιδίως της ανόρθωσής τους και της προστασίας από τις πυρκαγιές
  - ✓ Της διατήρησης των γενετικών πόρων (περιλαμβανομένων και της συνέχισης συλλογής και καταγραφής και συντήρησης ειδών και ποικιλιών – φυτά, δάση, ζώα – της γενετικής βελτίωσης τοπικών - εγχώριων φυλών αγροτικών ζώων κ.λ.π.)
  - ✓ Της χορήγησης ενισχύσεων για την εφαρμογή των κανονιστικών προτύπων για την άγρια ζωή (πτηνά) και οικότοπους.
- Άμβλυση των κλιματικών μεταβολών μέσω:
  - ✓ Της αύξησης της φυτικής μάζας ιδίως μέσω της διατήρησης και βελτίωσης του δασοκομικού δυναμικού
  - ✓ Της βελτίωσης της οργανικής ουσίας των εδαφών με την προώθηση φιλικών προς το περιβάλλον πρακτικών (αγρανάπαυση – αμειψισπορά)
  - ✓ Της ορθολογικής διαχείρισης λιπασμάτων, παρασιτοκτόνων και ζωικών αποβλήτων
  - ✓ Της προώθησης ενεργειακών φυτών.
- Βελτίωση της υγιεινής και των συνθηκών διαβίωσης των ζώων κυρίως μέσω:
  - ✓ Της προώθησης της βιολογικής κτηνοτροφίας
  - ✓ Της προώθησης προτύπων ανώτερων των ελαχίστων
  - ✓ Της βελτίωσης των βοσκοτόπων ιδίως με βελτιωτικές του εδάφους εργασίες και τη δημιουργία υποδομών για την φορτοεκφόρτωση, απολύμανση, ύδρευση των ζώων

- ✓ Της μετεγκατάστασης πτηνο – κτηνοτροφικών μονάδων και της διαχείρισης των αποβλήτων.

Εξειδίκευση παρεμβάσεων στην τεχνική υποδομή σε συσχέτιση με τις προτεινόμενες αναδιαρθρώσεις στον πρωτογενή τομέα

- Προστασία και ορθολογική διαχείριση υδάτινων πόρων μέσω του περιορισμού της κατανάλωσης, σε νερό άρδευσης και εμπλουτισμού των υδροφόρων οριζόντων.
  - ✓ Κατασκευή μικρών φραγμάτων σε επιλεγμένες θέσεις ή/και δημιουργία υδατοδεξαμενών μ' αυτό τον τρόπο, μπορεί να έχει πολλαπλά οφέλη, όπως, τον εμπλουτισμό του υδροφόρου ορίζοντα, τη δημιουργία νέων λιμναίων οικοσυστημάτων, η παραγωγή ενέργειας κ.α.
  - ✓ Συστήματα εξοικονόμησης αρδευτικού νερού στα υφιστάμενα αρδευτικά έργα, με την χρήση νέων συστημάτων άρδευσης, με την χρέωση του αρδευτικού νερού σύμφωνα με την κατανάλωση, με την μεγιστοποίηση της αρδευόμενης έκτασης εντός της περιμέτρου του έργου κ.α.
  - ✓ Εγκατάσταση συστημάτων παρακολούθησης του υδάτινου δυναμικού, κατ' αρχάς σ' όλο το μήκος του ποταμού Αλιάκμονα και των παραπόταμων του και συνακόλουθα σε κάθε υδρολογική λεκάνη ξεχωριστά.
  - ✓ Επαναχρησιμοποίηση των επεξεργασμένων υγρών αστικών λυμάτων για χρήση σε καλλιέργειες που δεν παράγουν προϊόντα διατροφής.
  - ✓ Αντικατάσταση εξοπλισμού σε ήδη υπάρχοντα αρδευτικά έργα με στόχο την αποφυγή διαρροών και την αποδοτικότητα των αντλητικών συγκροτημάτων.
  - ✓ Μέτρα ορθολογικής αξιοποίησης των ιδιόκτητων συστημάτων άντλησης υπόγειων νερών (γεωτρήσεις – αντλητικά συγκροτήματα), που θα έχουν ως στόχους τη μείωση του κόστους παραγωγής (κόστος χρήσης) και την οικονομία σε νερό άρδευσης.
  - ✓ Για τα διακρατικά νερά προτείνεται μέσω διακρατικών συμφωνιών η ορθολογική αξιοποίησή τους μέσω ενός αποδεκτού πλαισίου παρακολούθησης.
- Δράσεις ολοκληρωμένης διαχείρισης βοσκοτόπων.

- ✓ Αξιοποίηση των υδάτινων πόρων που απαντώνται στη περίμετρο των βοσκοτόπων για την κατασκευή έργων ποτισμού, με στόχο την αξιοποίηση της νομής σε περιοχές που δεν είναι προσιτές λόγω έλλειψης νερού.
- ✓ Αντιμετώπιση φαινομένων διάβρωσης σε καθορισμένες περιοχές που είναι αποτέλεσμα της υπερβόσκησης.
- ✓ Προτείνεται, η «λιβαδοπονική» μορφή αξιοποίησης των βοσκοτόπων με την μακροχρόνια παραχώρηση για χρήση.
- ✓ Κτηνοτροφική δράση σε επιλεγμένες περιοχές της Περιφέρειας, όπου η υφιστάμενη βοσκοφόρτωση δεν είναι μεγάλη και όπου δεν υπάρχουν προβλήματα υπερβόσκησης από τη σημερινή διαχείριση. Επιπλέον δε, απαιτείται συναίνεση των χρηστών (κτηνοτρόφων) και βούληση των ΟΤΑ για μια ορθολογική διαχείριση.
- Αντιμετώπιση δυσμενών μετεωρολογικών φαινομένων (δίκτυο μετεωρολογικών συνθηκών).
  - ✓ Δίκτυο μετεωρολογικών σταθμών πρόγνωσης
  - ✓ Εναέρια μέτρα αποτροπής
  - ✓ Επίγεια μέτρα αποτροπής (δίκτυα) στο αγρόκτημα.
- Αντιπλημμυρική προστασία.
  - ✓ Έργα υδρονομίας που θα διοχετεύουν την περίσσεια υδάτων εκτός της λεκάνης.
- Θεσμικά μέτρα για αντιμετώπιση της πολυδιάσπασης των αγροτεμαχίων.
  - ✓ Διενέργεια αναδασμών
  - ✓ Παράλληλα έργα αναδασμών
  - ✓ Φορέας διαχείρισης γεωργικής γης.
- Σύνταξη βάσης εδαφολογικών δεδομένων.
  - ✓ Ίδρυση εργαστηρίων εδαφολογικών αναλύσεων σε κάθε Νομό της Δυτικής Μακεδονίας
  - ✓ Σύνταξη εδαφολογικών χαρτών για το σύνολο των περιοχών αναδιάρθρωσης καλλιεργειών.
- Στήριξη της παραγωγής βιολογικών προϊόντων

- ✓ Ίδρυση και λειτουργία στη Δυτική Μακεδονία, οργανισμού πιστοποίησης και ελέγχου των βιολογικών προϊόντων ως έδρα του προτείνεται ο Νομός Γρεβενών
- ✓ Το ρόλο αυτό μπορεί να αναλάβει η Αναπτυξιακή Εταιρεία σε επίπεδο περιφέρειας, που θα είναι μία, με παραρτήματα σε κάθε Νομό. Ρόλος που θα συνίσταται και στην πληροφόρηση και ενημέρωση των ενδιαφερομένων.

Εξειδίκευση παρεμβάσεων στο πολιτισμικό περιβάλλον σε συσχέτιση με τις προτεινόμενες αναδιαρθρώσεις στον πρωτογενή τομέα

- Δυνατότητα ανάπτυξης δραστηριοτήτων τουρισμού και βιοτεχνίας, συμβάλλοντας στην αύξηση της απασχόλησης των αγροτικών περιοχών σε συνδυασμό με τη δυνατότητα προώθησης ενεργειών κατάρτισης σε δεξιότητες απαραίτητες για τη διαφοροποίηση των τοπικών οικονομιών και ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων στο πλαίσιο της ευρύτερης αγροτικής οικονομίας.
- Ύπαρξη προϋποθέσεων ολοκληρωμένης ανάπτυξης στην ύπαιθρο (ποικιλία / ομορφιά τοπίων διάσπαρτων στην χώρα, πολιτιστική κληρονομιά /λαϊκός πολιτισμός) για την προώθηση ενεργειών σχεδιασμού υπηρεσιών και δραστηριοτήτων που θα εξασφαλίσουν τη διαρκή ελκυστικότητα των αγροτικών περιοχών για τις μελλοντικές γενιές.
- Δυνατότητα ανάπτυξης συμπληρωματικών προς τον πρωτογενή τομέα δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την ανάπτυξη των προστατευόμενων περιοχών και συμβάλλουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, την αύξηση της επισκεψιμότητάς τους και τη διατήρηση σταθερής ισορροπίας μεταξύ των αστικών και αγροτικών περιοχών.
- Ύπαρξη κατάλληλων δομών τοπικής ανάπτυξης δημιουργούν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάληψη ολοκληρωμένων πρωτοβουλιών, με σκοπό τη διαφοροποίηση, τις επενδύσεις στην αγροτική κληρονομιά και τις υποδομές για τις τοπικές υπηρεσίες, στοχεύοντας στη βελτίωση των οικονομικών προοπτικών και την ποιότητα ζωής.
- Δικτύωση των θεματικών και χωρικών ενοτήτων: ιστορικά μνημεία (κινητά και ακίνητα), τοπικά προϊόντα, πολιτιστικές υποδομές και καλλιτεχνική δημιουργία, για τη διαμόρφωση πολιτιστικών διαδρόμων και ένταξη τους στις εθνικές και ευρωπαϊκές τουριστικές και θεματικές διαδρομές.

- Υποστήριξη του πολιτισμού μέσω της δια βίου εκπαίδευσης σε συναφείς τομείς.
- Εισαγωγή της καινοτομίας στη διοίκηση, διαχείριση και παραγωγή του πολιτισμού με την υποστηρικτική παρουσία και εισαγωγή των νέων τεχνολογιών.
- Βελτίωση δημόσιας διοίκησης και καλύτερη οργάνωση των φορέων διαχείρισης υποδομών και πολιτιστικών αγαθών.
- Δημιουργία προϋποθέσεων (ανάπτυξη κουλτούρας συνεργασίας, από κοινού ανάληψη δράσεων μεταξύ φορέων της περιφέρειας σε θεματικά επίπεδα, ενεργοποίηση δημόσιων, ιδιωτικών, επιστημονικών κλπ φορέων) για την ανάπτυξη των διαπεριφερειακών και διασυνοριακών συνεργασιών που θα συμβάλει σημαντικά στην ανάδειξη των παραδοσιακών, περιφερειακών και τοπικών πολιτιστικών χαρακτηριστικών σε Ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.
- Προώθηση του πολιτισμού μέσω της κοινωνίας της πληροφορίας με δράσεις όπως, «Εφαρμογές Η/Υ για πληροφόρηση (info kiosk, gis πολιτιστικών χώρων) και για καταγραφή και αναπαράσταση (2D, 3D)», «Δημιουργία εργαλείων για προβολή και διάδοση πολιτιστικών στοιχείων (CD, DVD ROM) και χρήση τους σε εκθέσεις, σχολεία, πανεπιστήμια κ.α.», «Δημιουργία – Στήριξη – Δικτύωση υποδομών και φορέων πολιτισμού και πολιτιστικών αγαθών με στόχο τη δημιουργία πολιτιστικών διαδρομών» και τη «Δια βίου εκπαίδευση στον τομέα του πολιτισμού».
- Ενίσχυση εκείνων των δραστηριοτήτων των μη κερδοσκοπικών φορέων διαχείρισης λαογραφικού πλούτου, οι οποίες θα μπορέσουν να αποδώσουν οικονομικά, όχι με την έννοια της κερδοσκοπικής επιχείρησης, αλλά με την έννοια της δημιουργίας δυνατότητας αυτοχρηματοδότησης στο μέλλον (π.χ. εκπαιδευτικά προγράμματα, εκδόσεις, διοργάνωση συνεδρίων ή σεμιναρίων κ.λ.π.). Πρόκειται για δομές και φορείς που δραστηριοποιούνται :
  - ✓ Σε θέματα πολιτιστικής, πολιτικής διαχείρισης πόρων πολιτισμικής παράδοσης ή την ανάπτυξη καινοτόμων πολιτιστικών προϊόντων και υπηρεσιών
  - ✓ Στην παραγωγή και διάθεση πιστοποιημένων αντιγράφων ή άλλων ειδών προς πώληση με χρήση νέων τεχνικών και μεθόδων και αξιοποίηση νέων τεχνολογιών. Στην ανάπτυξη καινοτομικών δράσεων παραγωγής CD, κόμβων στο Διαδίκτυο, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ψηφιακών Μουσείων, πολιτιστικών πολυκέντρων.

- ✓ Στην ίδρυση βιοτεχνικών καλλιτεχνικών εργαστηρίων (ψηφιδωτό-αγιογραφία- βιτρώ- κεραμική κ.α).
- ✓ Στην προστασία και ανάδειξη παραδοσιακών επαγγελμάτων (ξυλοτεχνία, λιθοξοική, αγγειοπλαστική, κεραμική, σιδηρουργία κ.α).
- Ολοκληρωμένη εθνογραφική και λαογραφική έρευνα και καταγραφή στην ύπαιθρο της Δυτικής Μακεδονίας.

Έμφαση σε καινοτόμες δράσεις

- Δράσεις και έργα που συνιστούν καινοτομία στα πλαίσια της μεταχείρισης και όχι της πρωτογενούς παραγωγής προϊόντων.
  - ✓ Οργάνωση των αγορών με την εφαρμογή του μοντέλου της συμβολιακής γεωργίας για μια σειρά προϊόντων όπως είναι για τη Δυτική Μακεδονία, τα όσπρια, ο καπνός, το γάλα και τα ενεργειακά φυτά ως νεοεισερχόμενος κλάδος για την περιοχή.
  - ✓ Χρήση υδάτινων πόρων που απορρίπτονται από τους βιολογικούς καθαρισμούς και είναι κατάλληλα για άρδευση, τουλάχιστον γι' αυτά που δεν αφορούν τον διατροφικό τομέα.
  - ✓ Καταχώρηση νέων προϊόντων ως ΠΟΠ – ΠΓΕ όπως είναι το λιαστό κρασί Σιάτιστας, αρωματικά – φαρμακευτικά φυτά εκτός του Κρόκου
  - ✓ Δικτύωση των επιχειρήσεων στα πλαίσια χαλαρών συνεργασιών και της δημιουργίας διεπαγγελματικών οργανώσεων, όπου είναι δυνατόν.
  - ✓ Συνενώσεις αγροτικών συνεταιρισμών ομάδων παραγωγής και ενώσεων, για τη δημιουργία βιώσιμων, μεγαλύτερων και ανταγωνιστικότερων σχημάτων.
  - ✓ Μέτρα προβολής και προώθησης των τοπικών προϊόντων, μέσω των επιχειρήσεων (π.χ. ξενοδοχεία και τουριστικά καταλύματα της περιοχής, καταστήματα λιανικής πώλησης, κέντρα μαζικής εστίασης κλπ.)
- Δράσεις και έργα που συνιστούν καινοτομία στα πλαίσια της πρωτογενούς παραγωγής.
  - ✓ Εφαρμογή συστημάτων ολοκληρωμένης περιβαλλοντικής διαχείρισης
  - ✓ Βελτίωση της απόδοσης και αξιοποίησης των βοσκοτόπων μέσω της ορθολογικής διαχείρισης και εφαρμογή της λιβαδοπονικής εκμετάλλευσης αυτών.

- ✓ Εισαγωγή, σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης, νέων κλάδων παραγωγής, όπως είναι τα ενεργειακά φυτά.
- ✓ Καλλιέργεια κατ' αρχήν ελαιοκράμβης και σόργου, μαζί με άλλες παραδοσιακές καλλιέργειες που τα προϊόντα τους μπορούν να χρησιμοποιηθούν για παραγωγή βιοκαυσίμων, όπως είναι ο αραβόσιτος, τα τεύτλα, ο καπνόςπορος κ.α.